

Η Ρητορική στην Ψηφιακή Εποχή

Έννοιες, μέθοδοι,
προοπτικές και
προκλήσεις

Ivanka Mavrodieva &
Φωτεινή Εγγλέζου

2025

Η ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΣΤΗΝ ΨΗΦΙΑΚΗ ΕΠΟΧΗ

**Έννοιες, Μέθοδοι, Προοπτικές και
Προκλήσεις**

Ivanka Mavrodieva

Φωτεινή Εγγλέζου

2025

Η Ρητορική στην Ψηφιακή Εποχή: Έννοιες, Μέθοδοι, Προοπτικές και Προκλήσεις¹

Ivanka Mavrodieva

Πανεπιστήμιο της Σόφια, “St. Kliment Ohridski”

E-mail: mavrodieva@phls.uni-sofia.bg

Φωτεινή Εγγλέζου

Πρόεδρος του Ινστιτούτου Ρητορικών & Επικοινωνιακών Σπουδών Ελλάδας (I.P.E.Σ.Ε.)

E-mail: fegglezou@yahoo.gr

Περίληψη: Το άρθρο παρουσιάζει ευρήματα από το διεθνές συνέδριο *Η Ρητορική στην Κοινωνία 9. Η Ρητορική στην Ψηφιακή Εποχή / Rhetoric in Society 9. Rhetoric in the Digital Age*, το οποίο διοργανώθηκε από τη Rhetoric Society of Europe (RSE) και το Πανεπιστήμιο του Ζάγκρεμπ, στην Κροατία. Στόχος είναι η ανάδειξη αναδυόμενων εννοιών και όρων, η ιχνηλάτηση της εξελισσόμενης ρητορικής ορολογίας και η διερεύνηση νέων κατευθύνσεων διεπιστημονικής έρευνας. Η μεθοδολογική προσέγγιση συνδυάζει βιβλιογραφική ανασκόπηση, ποιοτική ανάλυση και συμμετοχική παρατήρηση από τους συγγραφείς. Η πρώτη υπόθεσή μας είναι ότι η ρητορική εξακολουθεί να εξελίσσεται εντός των παραδοσιακών θεσμικών πεδίων (π.χ. της πολιτικής, της εκπαίδευσης, των μέσων ενημέρωσης και της δικαιοσύνης), ενώ, ταυτόχρονα, εκδηλώνεται και σε εικονικά περιβάλλοντα μέσω ποικίλων ψηφιακών εργαλείων και της τεχνητής νοημοσύνης. Η δεύτερη υπόθεση προτείνει ότι οι ρητορικές σπουδές ενσωματώνουν πλέον τόσο καθιερωμένα αναλυτικά πλαίσια όσο και υπολογιστικά εργαλεία, διευκολύνοντας τη διεπιστημονική ολοκλήρωση.

Λέξεις-κλειδιά: ρητορική, ρητορεία, ψηφιακή εποχή, τεχνητή νοημοσύνη, ήθος.

1. Εισαγωγή

Το διεθνές συνέδριο *Η Ρητορική στην Κοινωνία / Rhetoric in Society 9 (RiS9)* συνεχίζει την καθιερωμένη παράδοση της ομώνυμης σειράς συνεδρίων. Από την έναρξή τους το 2006, αυτά τα συνέδρια αποτελούν έναν αναγνωρισμένο χώρο ανταλλαγής επιστημονικών απόψεων για τον ρόλο της ρητορικής στον σύγχρονο δημόσιο βίο. Αποσκοπούν στη διερεύνηση της ρητορικής τόσο ως θεωρητικής επιστήμης όσο και ως πρακτικής τέχνης, προβάλλοντας την ικανότητά της να διαμορφώνει – και να διαμορφώνεται από – κοινωνικούς, πολιτικούς, εκπαιδευτικούς και πολιτισμικούς μετασχηματισμούς. Μέσα από την ενίσχυση του διεπιστημονικού διαλόγου, τα συνέδρια αυτά διευκολύνουν τη γόνιμη

¹ Το άρθρο αποτελεί μετάφραση στα ελληνικά του άρθρου *Rhetoric in the Digital Age: Concepts, Methods, Perspectives and Challenges*, όπως έχει δημοσιευτεί στο ηλεκτρονικό επιστημονικό περιοδικό *Rhetoric and Communications Journal* (July 2025), τεύχος 64 με τη σύμφωνη γνώμη των συγγραφέων.

συνάντηση των κλασικών ρητορικών πλαισίων με τις σύνθετες επικοινωνιακές προκλήσεις του παρόντος.

Η ένατη διοργάνωση, με τίτλο *Η Ρητορική στην Ψηφιακή Εποχή / Rhetoric in the Digital Age*, πραγματοποιήθηκε από τις 18 έως τις 21 Ιουνίου 2025 στο Πανεπιστήμιο του Ζάγκρεμπ στην Κροατία. Οργανώθηκε από τη Rhetoric Society of Europe (RSE) [1] σε συνεργασία με τη Φιλοσοφική Σχολή του ιδρύματος [2]. Το επιστημονικό πρόγραμμα σχεδιάστηκε υπό την καθοδήγηση της καθηγήτριας Gabrijela Kišiček [3], επικεφαλής του Τμήματος Φωνητικής, με την υποστήριξη πανεπιστημιακών συνεργατών (Davor Nikolić, Diana Tomić, Ana Vlah) και φοιτητών/τριών. Η οργανωτική ομάδα επεδίωξε την πραγμάτωση μιας εκδήλωσης που διακρίθηκε όχι μόνο για το υψηλό επιστημονικό επίπεδο των παρουσιάσεων αλλά και για τη συμπεριληπτικότητα, την άρτια οργάνωση, το συναδελφικό κλίμα. Εκτιμούμε ότι όλα τα παραπάνω την κατέστησαν μια αξιομνημόνευτη εμπειρία για τους συμμετέχοντες και τις συμμετέχουσες.

Το διεθνές συνέδριο RiS9 εστίασε στην εξελισσόμενη φύση της ρητορικής στο πλαίσιο των ψηφιακών και τεχνολογικών μετασχηματισμών, με ιδιαίτερη έμφαση στον τρόπο με τον οποίο τα μέσα του 21ου αιώνα αναδιαμορφώνουν τις επικοινωνιακές πρακτικές, τις στρατηγικές πειθούς και τους κανόνες επιχειρηματολογίας. Κεντρικό ερώτημα του συνεδρίου υπήρξε η διερεύνηση του κατά πόσο η ρητορική διατηρεί τη σημασία της σε μια εποχή όπου κυριαρχούν η τεχνητή νοημοσύνη και ο αλγοριθμικός λόγος.

Το συνέδριο φιλοξένησε περίπου 150 επιστημονικές εισηγήσεις σε ποικίλες μορφές: 17 θεματικά πάνελ (ανάμεσά τους και μία κοινή συνεδρία RSA–RSE), δύο στρογγυλά τραπέζια, τρεις παρουσιάσεις βιβλίων και δύο κύριες ομιλίες από διεθνώς αναγνωρισμένους επιστήμονες. Παράλληλα, πραγματοποιήθηκε και η Γενική Συνέλευση της RSE. Οι συμμετέχοντες/ουσες προέρχονταν, κυρίως, από την Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες, ενώ σημαντικές ήταν και οι συμμετοχές από τον Καναδά, το Ισραήλ, τη Νέα Ζηλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Ο ακαδημαϊκός χαρακτήρας του συνεδρίου ενισχύθηκε από την πλειοψηφία των συμμετεχόντων/ουσών, που ανήκαν σε δημόσια πανεπιστήμια και ερευνητικά ιδρύματα.

Το άρθρο μας δεν ακολουθεί αυστηρά το πρότυπο μιας τυπικής αναφοράς συνεδρίου. Προσεγγίζει το RiS9 ως μια στοχαστική μελέτη περίπτωσης για τη δυναμική εξέλιξη των ρητορικών σπουδών. Βασισμένο στη βιωματική συμμετοχή των συγγραφέων, στην κριτική επισκόπηση και ποιοτική ανάλυση του προγράμματος και του βιβλίου περιλήψεων του συνεδρίου, εντοπίζει βασικά θεματικά μοτίβα, αναδυόμενες μεθοδολογικές προσεγγίσεις και θεσμικές πρακτικές, οι οποίες αντανakλούν τις τρέχουσες εξελίξεις στο επιστημονικό πεδίο. Στόχος του δεν είναι η εξαντλητική κάλυψη όλων των παρουσιάσεων, αλλά η εννοιολογική αποτύπωση των πιο σημαντικών τάσεων, που καθορίζουν τη μετάβαση της ρητορικής σε νέα επιστημονικά και κοινωνικά συμφραζόμενα.

Το ερμηνευτικό αυτό πλαίσιο ευθυγραμμίζεται με την εναρκτήρια ομιλία του συνεδρίου, την οποία εκφώνησε ο Zvonimir Frka-Petešić [4], εξέχων δημόσιος λειτουργός και διπλωμάτης, ο οποίος ανέδειξε τη διαρκή σημασία της ρητορικής στο πλαίσιο του δημοκρατικού διαλόγου. Παρεκκλίνοντας από την τελετουργική τυπολογία, η παρέμβασή του υπογράμμισε τη ρητορική όχι ως διακοσμητικό λόγο αλλά ως ουσιώδη και ενεργό συνιστώσα της δημόσιας σφαίρας. Σύμφωνα με αυτή τη θέση, τα ευρήματα του παρόντος άρθρου οργανώνονται γύρω από τις εξελίξεις στην ορολογία, τη μεθοδολογία και την εφαρμογή της ρητορικής, με στόχο την ενίσχυση της κατανόησης του προσαρμοστικού της δυναμικού στη σύγχρονη κοινωνία.

2. Κύριες Ομιλίες: Καινοτομίες και Προοπτικές στη Ρητορική Έρευνα

Οι κύριες ομιλίες του συνεδρίου RiS9 ανέδειξαν σημαντικές καινοτομίες στη ρητορική θεωρία και πρακτική. Επίσης, οικοδόμησαν διεπιστημονικές γέφυρες μεταξύ της ρητορικής, των ανθρωπιστικών επιστημών και των υπολογιστικών τεχνολογιών.

Ο καθηγητής **Jean Wagemans** (Πανεπιστήμιο του Άμστερνταμ) [5], στην ομιλία του με τίτλο «Ο ρόλος της ρητορικής στην άμυνα απέναντι στα όπλα μαζικής πειθούς», ανέδειξε τη σημασία της ηθικής στη διαδικασία της επιχειρηματολογίας κατά την ψηφιακή εποχή. Υποστήριξε την πολιτειακή δυναμική της ρητορικής ως μορφή δημοκρατικής ανθεκτικότητας και παρουσίασε εφαρμοσμένα αναλυτικά εργαλεία όπως την επαλήθευση γεγονότων (*fact-checking*), την επαλήθευση επιχειρημάτων (*argument-checking*) και την αναδυόμενη μέθοδο της «επαλήθευσης ρητορικής» (*rhetoric-checking*). Τα εργαλεία αυτά αποσκοπούν στην καταπολέμηση του παραπλανητικού λόγου σε περιβάλλοντα όπου κυριαρχούν τα συστήματα γενετικής τεχνητής νοημοσύνης.

Η **Katarzyna Budzyńska** (Πανεπιστήμιο Τεχνολογίας Βαρσοβίας), στην ομιλία της με τίτλο «*Ηθος στην Ψηφιακή Κοινωνία: Μια Υπολογιστική Προσέγγιση*», πρότεινε μια μεθοδολογική καινοτομία, συνδυάζοντας τη ρητορική θεωρία με τα υπολογιστικά μοντέλα. Παρουσιάζοντας το ερευνητικό πρόγραμμα *New Ethos*, έδειξε πώς οι έννοιες του ήθους, του πάθους και του λόγου μπορούν να αναλυθούν υπολογιστικά σε εκτενή πολιτικό λόγο [6]. Η προσέγγισή της αναθεωρεί την παραδοσιακή έννοια του ήθους, ερμηνεύοντάς την ως μετρήσιμο σήμα αξιοπιστίας στα ψηφιακά δίκτυα, προσφέροντας έτσι μια εμπειρική βάση για την αξιολόγηση της ρητορικής αξιοπιστίας στον διαδικτυακό πολιτικό διάλογο.

Συνολικά, οι δύο κύριες ομιλίες ανέδειξαν τη διττή κατεύθυνση της σύγχρονης ρητορικής: αφενός, ως πολιτειακή πρακτική, απαραίτητη για τον δημοκρατικό διάλογο και αφετέρου, ως επιστημονικό πεδίο που ανταποκρίνεται στις εξελίξεις των υπολογιστικών τεχνολογιών και της τεχνητής νοημοσύνης.

3. Επικαιροποίηση της Ρητορικής Ορολογίας και των Εννοιολογικών Πλαισίων

Το συνέδριο RiS9 ανέδειξε τη δυναμική εξέλιξη της ρητορικής ορολογίας και των εννοιολογικών πλαισίων, αντανακλώνοντας την ενεργή εμπλοκή του πεδίου στον ψηφιακό μετασχηματισμό και τη διεπιστημονική ενσωμάτωση. Οι συμμετέχοντες /ουσες διερεύνησαν τη διττή μορφή του ρήτορα: α) ως ομιλητή, εισηγητή ή συζητητή και β) ως θεωρητικού μελετητή του φαινομένου της πειθούς. Το φάσμα αυτό εκτάθηκε από την κλασική προφορικότητα των δικαστηρίων έως τη δευτερογενή προφορικότητα σε ψηφιακά περιβάλλοντα, όπως τεκμηριώθηκε στην ανάλυση της Yun Ding σχετικά με τις ρητορικές δυναμικές του διαδικτυακού λόγου.

Στο πλαίσιο του συνεδρίου αναδύθηκαν αρκετοί καινοτόμοι όροι. Ο Peter Oliver Greza εισήγαγε την έννοια της ψηφιακής εγγύτητας (digital proxemics), προτείνοντας ότι οι χωρικές δυναμικές των ψηφιακών δι-επαφών επαναπροσδιορίζουν τη ρητορική απόδοση και την αλληλεπίδραση με το κοινό. Η έννοια του ψηφιακού ήθους (digital ethos) αναπτύχθηκε σε δύο κατευθύνσεις: μέσα από το υπολογιστικό μοντέλο αξιοπιστίας της Katarzyna Budzyńska και τη διηγηματική προσέγγιση της Louise Zamparutti, η οποία νοσηματοδότησε το ήθος ως πολιτισμικά ενσωματωμένο και συναισθηματικά φορτισμένο, διαμορφωμένο μέσω της ψηφιακής αφήγησης και της συλλογικής μνήμης. Η Silvia Corradi ανέλυσε τα ψηφιακά αντικείμενα (digital objects) ως επιστημολογικούς φορείς, που λειτουργούν ως ρητορικοί περιορισμοί, μετασχηματίζοντας τη ρητορική κατάσταση μέσα από τις οντολογικές και τεχνολογικές τους ιδιότητες.

Η κλασική ρητορική παρέμεινε σημείο αναφοράς. Θέματα όπως οι ρητορικές μορφές, η συνθετική δομή και οι αναφορές στον Ισοκράτη συζητήθηκαν παράλληλα με νέα θεωρητικά πλαίσια, περιλαμβανομένων της οικολογικής ρητορικής, της ρητορικής μειονοτήτων και περιφερειακών ταυτοτήτων, της φεμινιστικής και έμφυλης ρητορικής, της ρητορικής του hip-hop και των παροιμιών. Οι εξελίξεις αυτές μαρτυρούν έναν ρητορικό πλουραλισμό, που ανταποκρίνεται στη σύγχρονη πολιτισμική και κοινωνική πολυπλοκότητα.

Οι διατομεακές διασυνδέσεις κατέστησαν, επίσης, εμφανείς. Είδη μέσων όπως τα blogs, vlogs, podcasts και οι νευρομεταδόσεις (neurobroadcasts) αναλύθηκαν ως σύγχρονες μορφές ρητορικής. Η Ivanka Mavrodieva τα ερμήνευσε ως χαρακτηριστικά παραδείγματα της πειθούς στον 21ο αιώνα. Η Louise Ladegaard εξέτασε το YouTube ως πεδίο καλλιέργειας της ρητορικής ιδιότητας του πολίτη, ενώ η Johanna Counée ανέδειξε το TikTok ως πλατφόρμα δημόσιου λόγου για θέματα ψυχικής υγείας. Η Caroline Glowka μελέτησε αναρτήσεις στο LinkedIn που δημιουργούνται μέσω AI, ως σύγχρονες εκφάνσεις επιδεικτικής ρητορικής, οι οποίες ενισχύουν αξίες όπως την επιτυχία, την ομαδικότητα και την κοινότητα.

Επιπλέον, διατυπώθηκαν νέα αντικείμενα ρητορικής ανάλυσης. Τα μουσεία παρουσιάστηκαν ως ρητορικά πεδία έντασης. Η Elizabeth Weiser υποστήριξε ότι

τα φυσικά εκθέματα λειτουργούν ως συγκινησιακά αντι-νοήματα στην ψηφιακή αφαίρεση, αποκτώντας ρητορική λειτουργία μέσω της αυθεντικότητας και της υλικότητάς τους. Παράλληλα, οι Kris Rutten και Ruben Doom συνέλαβαν τη μουσειακή επιμέλεια ως ρητορική παράσταση, προτείνοντας ότι οι εκθέσεις λειτουργούν πειστικά μέσω σκηνοθεσίας, αντιπαραθέσεων και συμβολισμών. Επίσης, η ψυχική υγεία αποτέλεσε καίριο ρητορικό αντικείμενο. Η Johanna Counée μελέτησε ψηφιακές αφηγήσεις, οι οποίες αντιστέκονται σε παθολογικοποιητικά μοντέλα, ενώ ο David Lombard ανέλυσε blogs για τη σχιζοφρένεια ως πολυπρόσωπα ρητορικά πεδία, αναδεικνύοντας πώς η ρητορική πρακτική διαχέεται σε ψηφιακούς φορείς και μορφές αφήγησης.

4. Ρητορική και Εκπαίδευση στην Ψηφιακή Εποχή

Η ρητορική εκπαίδευση αναδείχθηκε σε κεντρικό θεματικό πεδίο, αποτυπώνοντας μία εξελικτική πορεία από τη βασική ρητορική κατάρτιση προς τον ψηφιακό γραμματισμό και την κριτική ενασχόληση με τις αναδυόμενες τεχνολογίες.

Στην προσχολική και πρωτοβάθμια εκπαίδευση, η Φωτεινή Εγγλέζου παρουσίασε ρητορικά παιχνίδια που εισάγουν τα παιδιά στη δημόσια ομιλία μέσω δημιουργικού παιχνιδιού, ενώ ο Davor Stanković πρότεινε ένα πρακτικό εγχειρίδιο, το οποίο ενσωματώνει κόμικς και προσομοιώσεις για την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης σε νεαρούς/ές μαθητές και μαθήτριες. Ο Anders Sigrell ανέδειξε τη σημασία του *καιρού* (kairos) ως παιδαγωγική αρχή στην κατάρτιση εκπαιδευτικών, ενισχύοντας την αίσθηση του κατάλληλου χρόνου και της επικοινωνιακής επίγνωσης.

Σε επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι Aleksandra Zupančič και Alma Vančura, μαζί με την Ana Šonagonić, διερεύνησαν τους θεσμικούς ρόλους στη ρητορική εκπαίδευση και την αντίληψη των φοιτητών/τριών για την αξία των επικοινωνιακών δεξιοτήτων. Στο ψηφιακό μέτωπο, οι Jutta Krautter και David Williams μελέτησαν τον τρόπο με τον οποίο οι ψηφιακές πλατφόρμες και η αλγοριθμική διανομή περιεχομένου ανασχηματίζουν τη ρητορική διδασκαλία. Ο Matt McKinney πρότεινε μία αναστοχαστική παιδαγωγική, που ενσωματώνει τη γενετική τεχνητή νοημοσύνη (generative AI) στην αίθουσα, ενθαρρύνοντας τους/τις φοιτητές/τριες να την αναλύουν κριτικά και να την εφαρμόζουν δημιουργικά. Η έννοια της ψηφιακής *εγγύτητας* του Greza τόνισε τη σημασία της χωρικής ρητορικής σε ψηφιακά περιβάλλοντα, ενώ η Kara Mae Brown εισήγαγε τον όρο της *γεωγραφικής ρητορικής* μέσω της ψηφιακής χαρτογράφησης, προσφέροντας πολυτροπικές προσεγγίσεις στη ρητορική ανάλυση.

Συνολικά, οι παραπάνω εισηγήσεις έδειξαν μία μετατόπιση από τη ρητορική ως προφορική τέχνη κλασικού τύπου προς μία ψηφιακά διαμεσολαβημένη, πολυτροπική και κριτικά προσαρμοστική εκπαιδευτική πρακτική, εντεταγμένη σε ένα παγκοσμιοποιημένο, δεδομένο-κεντρικό μαθησιακό περιβάλλον.

5. Χαρτογραφώντας Νέα Διεπιστημονικά Πεδία στη Ρητορική Έρευνα

Το διεθνές συνέδριο RiS9 ανέδειξε την αυξανόμενη ενσωμάτωση της ρητορικής σε διεπιστημονικά πεδία, όπως στην επιστήμη των υπολογιστών, την ψηφιακή ηθική, στις γνωστικές επιστήμες, στην οπτική επικοινωνία, στη νομική θεωρία και στις σπουδές μνήμης, κυρίως μέσω της εμπλοκής με την τεχνητή νοημοσύνη (AI). Ως κεντρικός άξονας αυτής της ενσωμάτωσης αναδύθηκε η αναθεώρηση της έννοιας της ρητορικής πράξης, της πρόθεσης και της πειθούς σε περιβάλλοντα, τα οποία διαμεσολαβούνται από την τεχνολογία. Οι μελέτες των Alexandra Kuzmina και Carlos Monteiro έδειξαν πώς οι εικόνες και οι προτροπές που παράγονται από AI ενσωματώνουν τη ρητορική πρόθεση, γεφυρώνοντας τη θεωρία της επιχειρηματολογίας με την ηθική και την οπτική ανάλυση. Οι Stefan Iversen και Daria Evangelista διερεύνησαν τις ρητορικές της αφήγησης και του περιβαλλοντικού λόγου, δείχνοντας πώς η AI επηρεάζει τις μορφές αφήγησης και τη δημόσια πειθώ. Ο Hsuan-I Huang μελέτησε τις στρατηγικές του λόγου τεχνολογικών ηγετών (tech CEOs) στο πεδίο της πολιτικής επικοινωνίας, ενώ οι Downing και Carter ανέλυσαν τον ρόλο της AI στη διαμόρφωση της συλλογικής μνήμης και στην αφήγηση του Ολοκαυτώματος. Τέλος, η Serena Tomasi πρότεινε ρητορικά πλαίσια για τα συστήματα προβλεπτικής δικαιοσύνης, γεφυρώνοντας τη ρητορική, τη νομική θεωρία και την ηθική. Συνολικά, οι εισηγήσεις αυτές έδειξαν ότι η ρητορική εξελίσσεται σε ένα κρίσιμο αναλυτικό εργαλείο, ηθικά φορτισμένο, ικανό να ερμηνεύει και να παρεμβαίνει σε νέα πεδία που διαμορφώνονται από την τεχνητή νοημοσύνη.

6. Ο Κοινωνικός Ρόλος της Ρητορικής

Η ρητορική συνδέεται διαχρονικά με κοινωνικές διαδικασίες και θεσμικές λειτουργίες όπως τα κοινοβούλια (Marta Kobylska), τα δικαστήρια, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, τη διαφήμιση (Gabrijela Kišiček, Agnieszka Bryła-Cruz, Martin Hinton) και τα μέσα ενημέρωσης (Blake D. Scott). Οι παρουσιάσεις εξερεύνησαν αυτούς τους θεσμούς μέσα από το πρίσμα των σύγχρονων μέσων: των κοινωνικών δικτύων, των chatbots και της ρητορικής που διαμορφώνεται μέσω της τεχνητής νοημοσύνης.

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε σε ηθικά ζητήματα που σχετίστηκαν με τη χρήση της γενετικής τεχνητής νοημοσύνης (GenAI) σε ρητορικά περιβάλλοντα, με επίκεντρο το ήθος και τη δημόσια συμμετοχή (Anna M. Kielbiewska, Solveig Kolstad). Η έννοια της ρητορικής του πολίτη επαναπροσδιορίστηκε ως ψηφιακή ρητορική του πολίτη, αντικατοπτρίζοντας μορφές ακτιβισμού στον ψηφιακό δημόσιο χώρο.

Οι συζητήσεις επεκτάθηκαν σε ζητήματα όπως ο ψηφιακός λαϊκισμός, οι ψευδείς ειδήσεις, η παραπληροφόρηση, η ελευθερία λόγου και η ευθύνη του ομιλητή να προασπίζεται αξίες και κοινωνικές αιτίες (Kendall R. Phillips, Lauren Seitz, Nathaniel Street). Η ρητορική δεν παρουσιάστηκε απλώς ως εργαλείο πειθούς, αλλά ως μία δυναμική διαδικασία κατασκευής ταυτοτήτων, νοηματοδότησης της ιστορικής εμπειρίας και διαμόρφωσης του δημόσιου αισθήματος στον ψηφιακό και τον αναλογικό κόσμο.

7. Παρουσιάσεις Βιβλίων, Θεματικές Συζητήσεις (Panels) και Στρογγυλά Τραπέζια

Στο πλαίσιο του συνεδρίου παρουσιάστηκαν πρόσφατες εκδόσεις που εστιάζουν στη ρητορική και την τεχνητή νοημοσύνη, μεταξύ των οποίων:

- *Ήθος, Τεχνολογία και AI στη Σύγχρονη Κοινωνία. Ο Χαρακτήρας της Μηχανής / Ethos, Technology, and AI in Contemporary Society – The Character in the Machine* (2025), (Επιμ.: Aaron Hess και Jens Kjeldsen). Το βιβλίο παρουσιάστηκε τόσο διά ζώσης όσο και μέσω βίντεο που δημιουργήθηκαν από τεχνητή νοημοσύνη.
- *Επιστήμονες, Πολιτική και η Ρητορική της Δημόσιας Αντιπαράθεσης / Scientists, Politics, and The Rhetoric of Public Controversy* (2025). (Επιμ.: P. Pietrucci και L. Ceccarelli). Το βιβλίο παρουσιάστηκε από τους Kendall Phillips, Jens Kjeldsen και Ragnhild Mølster.
- *Η Ρητορικότητα της Φιλοσοφίας. Το Ακροατήριο στον Perelman και τον Ricoeur μετά τη Διαμάχη Badiou–Cassin / The Rhetoricity of Philosophy – Audience in Perelman and Ricoeur after the Badiou-Cassin Debate* (2025). Το βιβλίο παρουσιάστηκε από τους Jean Wagemans, Fabian Erhardt και Blake Scott.

Συνολικά, οι παρουσιάσεις αυτών των συγγραφικών έργων ανέδειξαν τον τρόπο με τον οποίο η ρητορική λειτουργεί τόσο ως ερευνητικό εργαλείο όσο και ως πρακτικό πλαίσιο για την κατανόηση σύνθετων διασυνδέσεων μεταξύ τεχνολογίας, επιστήμης, πολιτικής και φιλοσοφικού στοχασμού στον 21ο αιώνα.

Τα στρογγυλά τραπέζια του συνεδρίου επικεντρώθηκαν στις σύγχρονες αλληλεπιδράσεις μεταξύ ρητορικής και τεχνητής νοημοσύνης, μεταξύ άλλων:

- **Πειστικοί Αλγόριθμοι: Εξερευνώντας τις Τομές μεταξύ Ρητορικής και Παραγωγικής Τεχνητής Νοημοσύνης / Persuasive Algorithms: Exploring the Intersections of Rhetoric and Generative AI** (Πρόεδρος: Olaf Kramer, Συμμετέχοντες: Christopher Basgier, Crystal Colombini, Fabian Erhardt, Zoltan Majdik).
- **Ο Ψηφιακός Διάλογος και η Ρητορική Παράσταση: Μία Διεθνής Συζήτηση Στρογγυλής Τράπεζας / Digitizing Dialogue and Animating Actio: An International Roundtable Discussion** (Πρόεδρος: Arlene Holmes-Henderson, Συμμετέχοντες: David Heineman, Tom F. Wright).
- Ένα ειδικό στρογγυλό τραπέζι, υπό την αιγίδα των Εταιρειών Ρητορικής της Αμερικής (RSA) και της Ευρώπης (RSE), συγκέντρωσε Ευρωπαίους και Αμερικανούς μελετητές με στόχο τη διερεύνηση της συνεργασίας στην έρευνα, την από κοινού ανάπτυξη προγραμμάτων και την καινοτομία στη ρητορική παιδαγωγική.

Συμπληρωματικά, οι θεματικές συνεδρίες του συνεδρίου ανέπτυξαν συνεκτικούς διαλόγους που κάλυψαν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, όπως:

- *Το Ρητορικό Υποκείμενο Εντός του Τεχνοκαπιταλισμού και Εναντίον του / The Rhetorical Subject in and Against Technocapitalism*
- *Η Ρητορική της Απάτης και των Ψευδαισθήσεων στον Ψηφιακό Κόσμο / The Rhetoric of Fraud and Scams in a Digital World*
- *Χρήση των Εννοιών του Διασυννοριακού και του Απο-αποικιακού ως Τεχνολογίες Αντιμετώπισης της Επιστημολογικής Κρίσης στις Ρητορικές Σπουδές / Using Transnational and Decolonial as Technologies to Address the Epistemic Crisis of Rhetorical Studies*
- *Η Διεπιστημονική Διάσταση της Ρητορικής / Rhetoric Across Disciplines*
- *Μιλώντας με τη Φωνή του Μέλλοντος: Παιδική Ηλικία και Παιδιά στον Ρητορικό Λόγο της Κλιματικής Ακτιβιστικής Δράσης / Speaking with the Voice of the Future: Children and Childhood in Climate Activist Rhetoric*
- *Συμβολικές Οθόνες και Ψηφιακά Όνειρα: Η Ανακατάκτηση της Αισθητικής στη Ρητορική Έρευνα / Symbolic Screens and Digital Dreams: Reclaiming Aesthetics in Rhetorical Inquiry*
- *Ακρότητες στον Δημόσιο Λόγο μέσα από το πρίσμα της Ρητορικής και της Ομιλίας: Συνομιλία Αμερικανών και Ευρωπαίων Μελετητών (Μέρη I & II) / Extremism in Public Discourse through a Rhetorical and Discursive Lens: American and European Scholars in Conversation (Parts I & II)*
- *Ενεργοποιώντας τα Αρνητικά Συναισθήματα: Η Ρητορική Κυκλοφορία του Συναισθήματος στον Δημόσιο Διάλογο / Mobilizing Bad Feelings: The Rhetorical Circulation of Affect in Public Discourse*
- *Ρητορικά Αποτελέσματα της Επιχειρηματολογίας (Πάνελ ECA) / Rhetorical Effects of Argumentation (ECA panel)*
- *Εχθρική Ψηφιακή Αρχιτεκτονική: Περιορίζοντας τη Ρητορική Δράση μέσω της Τεχνολογίας / Hostile Digital Architecture: Restricting Rhetorical Agency Through Technology*
- *Μανιφέστα, Σώμα, Αντίδραση: Διαφορετικά Στάδια της Ακτιβιστικής Ρητορικής / Manifest, Embodiment, Backlash: On Different Stages of Activist Rhetoric*
- *Η Χρήση Ανταγωνιστικών Συζητήσεων στην Ηθική Εκπαίδευση: Ερευνητική Αναφορά / The Use of Competitive Debates in Ethical Education. Research Report*
- *Η Φεμινιστική Δύναμη της Ρητορικής Ακρόασης / Feminist Power of Rhetorical Listening*

- **Τα Είδη της Ρητορικής ως Σύγχρονα Ευρετήρια για την Ψηφιακή Εποχή /**
The Species of Rhetoric as Contemporary Heuristics for the Digital Age

Οι παραπάνω θεματικές ανέδειξαν την ανάγκη επαναπροσδιορισμού της ρητορικής γνώσης μέσα από πιο περιεκτικά και πολυφωνικά ερμηνευτικά σχήματα, υπογραμμίζοντας τη ρητορική όχι μόνο ως διαγνωστικό εργαλείο αλλά και ως δημιουργική δύναμη κατανόησης του δημόσιου λόγου και των συναισθηματικών οικονομιών. Επιπλέον, καταγράφηκε αυξανόμενο ενδιαφέρον για την ψηφιακή σημειωτική και την πολυτροπική ρητορική, ενώ οι εφαρμογές της ρητορικής στην εκπαίδευση — από τις πρακτικές της αντιπαράθεσης έως τους ηθικούς και ψηφιακούς γραμματισμούς — επιβεβαίωσαν τον εξελισσόμενο ρόλο της στην παιδαγωγική, ακόμη και σε μετα-ψηφιακά πλαίσια. Τέλος, τα πάνελ σχετικά με την ακρόαση κατέδειξαν μια στροφή προς τη ρητορική δεκτικότητα, υποδηλώνοντας ότι η ρητορική επάρκεια στη σύγχρονη εποχή απαιτεί όχι μόνο ικανότητες πειθούς, αλλά και ηθική ενσυναίσθηση και διαλογική ανοιχτότητα.

8. Συμπεράσματα

Η ανάλυση των πεπραγμένων του συνεδρίου επιβεβαίωσε τη ζωτικότητα της ρητορικής ως επιστημονικού πεδίου, το οποίο όχι μόνο προσαρμόζεται στις τεχνολογικές και κοινωνικές μεταβολές αλλά και ανθεί μέσα σε αυτές. Οι παραδοσιακοί τομείς — επιχειρηματολογία, πολιτική ρητορική, πολιτειακή ρητορική, παιδαγωγική και μέσα ενημέρωσης — παραμένουν θεμέλια του κλάδου. Παράλληλα, νέα αντικείμενα ρητορικής διερεύνησης όπως τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τα podcasts, τα blogs, η τεχνητή νοημοσύνη, τα chatbots, η πολυτροπικότητα και η οπτική ρητορική διευρύνουν τους ορίζοντες της πειθούς. Ας δεχτούμε, λοιπόν, ότι η ρητορική είναι η ικανότητα να βρίσκουμε στην κάθε επιμέρους περίπτωση τα στοιχεία που μπορούν να πείσουν, όπως όρισε ο Αριστοτέλης: «Ἐστὼ ἡ ῥητορικὴ δύναμις τοῦ θεωρῆσαι τὸ ἐνδεχόμενον πιθανὸν εἶναι περὶ ἕκαστον» [7].

Βιβλιογραφία και Παραπομπές

- [1] Rhetoric Society of Europe (RSE). <https://rhetoricsocietyeurope.eu/>. Retrieved on 21.06.2025.
- [2] Rhetoric in Society 9 – Rhetoric in the Digital Age. University of Zagreb. <https://ris9.ffzg.unizg.hr/>. Retrieved on 21.06.2025.
- [3] Gabrijela Kišiček. <https://fonet.ffzg.unizg.hr/nastavnici/gabrijela-kisicek/>. Retrieved on 21.06.2025.
- [4] Zvonimir Frka-Petešić. <https://vlada.gov.hr/zvonimir-frka-petesic/22178>. Retrieved on 21.06.2025.
- [5] Wagemans, Jean, University of Amsterdam, <https://www.uva.nl/en/profile/w/a/j.h.m.wagemans/j.h.m.wagemans.html?cb>.
- [6] Katarzyna Budzyńska. <https://www.ans.pw.edu.pl/Pracownicy/Nauczyciele-akademiccy-WAiNS/Budzyńska-Katarzyna>. Retrieved on 21.06.2025.
- Laboratory of The New Ethos: <https://newethos.org/>. Retrieved on 21.06.2025.
- [7] Aristotle. (1986). *Rhetoric*. Sofia: Nauka i Izkustvo, 45.

Η **Ivanka Mavrodieva** είναι καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο της Σόφιας “Άγιος Κλήμης της Οχρίδας”/ St. Kliment Ohridski. Διδάσκει ρητορική, εικονική επικοινωνία, δημόσιες σχέσεις και ακαδημαϊκή γραφή. Είναι αρχισυντάκτρια του περιοδικού Ρητορική και Επικοινωνία. Μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Ρητορικής (RSE) από το 2013 έως το 2023. Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του Ινστιτούτου Ρητορικής και Επικοινωνίας. Συγγραφέας 15 βιβλίων και 120 άρθρων, μεταξύ των οποίων “Ρητορική και Δημόσιες Σχέσεις” (2013), “Πώς να Παρουσιάσετε με Επιτυχία” (2007), “Εικονική Ρητορική: Από τα Ημερολόγια στα Κοινωνικά Δίκτυα” (2010).

Η **Φωτεινή Εγγλέζου** είναι ιδρύτρια και πρόεδρος του Ινστιτούτου Ρητορικών και Επικοινωνιακών Σπουδών Ελλάδας (I.P.E.Σ.Ε.). Είναι πιστοποιημένη εκπαιδεύτρια αντιλογίας (IDEA), έχει οργανώσει πολυάριθμους ρητορικούς διαγωνισμούς και φεστιβάλ ρητορικής. Έχει διδάξει τα μαθήματα «Ρητορική και Δημόσιος Λόγος», «Ρητορική: Θεωρία και Πράξη» και «Κριτική Παιδαγωγική» σε διάφορα μεταπτυχιακά και προπτυχιακά προγράμματα.